

ספרות עברית וכללית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר

פרק שני: דרמה

פרק שלישי: רומאן ונובלה

פרק רביעי: שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירת רחל, שירת אורי צבי גרינברג)

הפרק הראשון (סיפור קצר – 32 נקודות) הוא חובה.

משלושת הפרקים השני, השלישי והרביעי יש לבחור בשני פרקים, ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – 34 נקודות).

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות

ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת לענות עליה.

(2) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בכמה תשובות.

(4) שים לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

שים לב: פרק זה הוא חובה.
 ענה על שתיים מן השאלות 1-4 (לכל שאלה – 16 נקודות).
אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

שים לב: על שאלות 1-2 אין לענות על פי הסיפור "חלום בדמי כבוד" מאת גרמאו מנגיסטו.

1. הסבר והדגם מדוע סיפור קצר שלמדת עורר בך עניין ומחשבה.
 בסס את דברך על שניים מן המרכיבים האלה: סקרנות כיצד תתפתח העלילה, דמות בסיפור, רלוונטיות לחיינו, סגנון הסיפור, משמעות הסיפור.
2. ענה על שני הסעיפים א-ב.
א. הסבר והדגם כיצד באות לידי ביטוי בסיפור קצר שלמדת תקשורת לקויה או חוסר הבנה בין דמויות או בין הדמות המרכזית ובין החברה הסובבת אותה.
 בתשובתך כתוב גם מי גורם לדעתך לתקשורת הלקויה או לחוסר ההבנה הבאים לידי ביטוי בסיפור.
 (10 נקודות)
ב. האם התקשורת הלקויה או חוסר ההבנה נפתרים בסיפור? הסבר והדגם את דברך. (6 נקודות)
3. חלום בדמי כבוד / גרמאו מנגיסטו
 הסבר והדגם כיצד מפגש בין תרבויות בא לידי ביטוי בסיפור "חלום בדמי כבוד". בתשובתך כתוב גם על שתיים מדרכי העיצוב של מפגש זה.

4. סיפור שלא נלמד

לפניך סיפור קצר ללא שם מאת אברי הרלינג (מתוך קובץ סיפורי "סליחה איך מגיעים מכאן", הוצאת כרמל, 2010)*. קרא את הסיפור, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחרי.

אני נוסע לעבודה וממנה בקו 18. לרוב זהו אוטובוס דו־מפרקי, מסת מתכת, פלסטיק וזכוכית מתפתלת ושועטת ברחובות תל אביב כמו רכבת ששולחה לחופשי מהפסים. הרבה דלתות וחלונות, לא תמיד יש מקומות ישיבה. באחת הפעמים שחזרתי מהעבודה, משמרת ערב, נמצא לי מקום בחלק האחורי של האוטובוס קרוב לדלת היציאה האחורית. אנשים עלו וירדו, יותר ירדו בשעת ערב מאוחרת זו, ובזכוכית המקובעת במחיצה שלפני הדלת השתקפו הדמויות.

הבטתי בעצמי. מבטים חטופים, מאז ומעולם התקשיתי לראות את עצמי במראה. לא חושב על המראה שלי מחשבות חיוביות. אתה נראה ממש נורא, חבטה בי ההכרה, לא פלא שהאישה שהייתה לך העדיפה אחר על פניך.

הפנים שלי נראו לי נפוחות, נפולות, השפתיים נהיו דקות, העיניים נסתרות תחת עפעפיים כבדים, הקמטים הללו שלא היו עד עתה, הלחץ הנפשי שאני מצוי בו נותן את סימניו. פנים מוכות, זקנות, מרות, הבהבו אלי עם שינוי התאורה.

מה נהיה ממך היא הוסיפה לחבוט, איך תמצא אהבה חדשה כשאתה נראה ככה, ניסיתי להביט החוצה, למדרכות של רחוב אלנבי החולף משני צידי המפלצת הדוהרת המכונה קו 18. מכוער, מובס.

בתחנה שקרובה לפינת לוינסקי, אחת לפני זו שאני יורד בה, קם זה שישב לידי וירד אל חיי. הבנתי אז שהדמות שהסתכלתי בה כל הדרך הייתה שלו, שאולי איראה כך עוד כך וכך שנים, שראיתי את פניו של העולם, אחד מפניו.

* אברי הרלינג — סופר ישראלי שכתב את הספר "האיש בכובע הקסקט" (2012).

א. המספר אומר "הבטתי בעצמי" (שורה 6).

כיצד המספר רואה את עצמו בשלבים שונים של הסיפור? הסבר מה אפשר ללמוד מכך על הדימוי העצמי שלו. (12 נקודות)

ב. בסיום הסיפור המספר אומר כי הבין שראה "את פניו של העולם, אחד מפניו".

מה הם אותם פנים של העולם שראה המספר בעת הנסיעה באוטובוס? הסבר והדגם את דבריך. (4 נקודות)

פרק שני – דרמה

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על אחת מן השאלות 5-10 (34 נקודות).

5. **טרגדיות של סופוקלס:** "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"
טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"
 טרגדיות מסתיימות באסון ובמוות. למרות זאת סיום זה אינו פסימי לחלוטין, משום שהוא מעניק לצופה גם הרגשת הקלה.
 הסבר והדגם קביעה זו על פי הטרגדיה שלמדת.
 6. **אנטיגונה / סופוקלס**
 תאר את הדמות המורכבת של קראון.
 בתשובתך כתוב על מאפיינים של דמותו, למשל: חולשה לעומת כוח, עריצות שלטונית לעומת משפחתיות, קראון המלך שרוצה בטובת עצמו לעומת קראון הרוצה בטובת עמו.
 הסבר והדגם את דבריך.
 7. **אדיפוס המלך / סופוקלס**
 לאורך עלילת המחזה נראה כי לאדיפוס יש הזדמנויות למנוע את סופו הטרגי.
 תאר את ההזדמנויות האלה, והסבר מדוע אדיפוס לא ניצל אותן.
 8. **טרגדיות של שקספיר:** "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"
 תאר דמות של אישה בטרגדיה מאת שקספיר שלמדת ואת מערכת היחסים שלה עם גיבור הטרגדיה.
- מחזה מודרני**
9. לחץ חברתי או מחויבות לבני משפחה (ולפעמים שניהם) משפיעים על חייה של הדמות המרכזית במחזות רבים.
 תאר מצב כזה על פי עלילת המחזה המודרני שלמדת, והסבר את תרומתו לבנייה של משמעות המחזה.
 10. תאר את הסיום של המחזה המודרני שלמדת, והסבר את התרומה של סיום זה להבנה של משמעות המחזה.
 הדגם את דבריך.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 11-12 (34 נקודות).

11. ביצירות רבות דמויות מרכזיות מתמודדות עם החלטות ובחירות חשובות. מה הן ההחלטות והבחירות החשובות שהדמות המרכזית ברומאן או בנובלה שלמדת מתמודדת עימן? הסבר מה ההחלטות והבחירות האלה מלמדות על הדמות הזאת. הדגם את דברך.
12. שם היצירה, מוטיב, סמל ונקודת מפנה בעלילה הם אמצעים המסייעים בעיצוב משמעות היצירה. כיצד באים לידי ביטוי ברומאן או בנובלה שלמדת שניים מן האמצעים האלה? הסבר את תרומתם להבנה של משמעות היצירה.

פרק רביעי — שירה

(שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירת רחל, שירת אורי צבי גרינברג)

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 13-26:
 על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 13-18),
 ועל שאלה אחת משירת רחל או משירת אורי צבי גרינברג (שאלות 19-26)
 (לכל שאלה — 17 נקודות).

ענה על אחת מן השאלות 13-18.

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הַיָּם בֵּינִי וּבֵינָךְ / שמואל הנגיד

- 1 הַיָּם בֵּינִי וּבֵינָךְ / וְלֹא אָטָה לְחַלּוֹתְךָ
 וְלֹא אָרוּץ בְּלֵב חָרָד / וְאֵשֵׁב עַל קְבוּרָתְךָ?
 אָמֵת, אִם אֶעֱשֶׂה כְּזֹאת / אֵהִי בּוֹגֵד בְּאַחֲוָתְךָ!
 אָהָה, אָחִי, אֲנִי יוֹשֵׁב / עָלֶיךָ קִבְרְךָ לְעִמּוּתְךָ,
 5 לָךְ מְכָאוֹב בְּתוֹךְ לְבִי / כְּמִכְאוֹבִי בְּמִיתָתְךָ.
 וְאִם אֶתֵּן לָךְ שְׁלוֹם – / וְלֹא אֶשְׁמַע תְּשׁוּבָתְךָ,
 וְלֹא תֵצֵא לְפָנַי / בְּיוֹם בּוֹאִי לְאַדְמָתְךָ,
 וְלֹא תִשְׁחַק בְּקִרְבִּיתִי / וְלֹא אֶשְׁחַק בְּקִרְבָּתְךָ,
 וְלֹא תִרְאֶה תְמוֹנָתִי / וְלֹא אִרְאֶה תְמוֹנָתְךָ,
 10 לְמַעַן כִּי שְׂאוֹל בֵּיתְךָ / וּבִקְבֹר מְעוֹנָתְךָ –
 בְּכוֹר אָבִי וּבֶן אִמִּי, / שְׁלוֹמִים לָךְ בְּאַחֲרִיתְךָ,
 וְרוּחַ אֵל תְּהִי נִחָה / עָלֶיךָ רוּחְךָ וְנִשְׁמָתְךָ!
 אֲנִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי, כִּי / בְּאַרְץ סָגְרוּ אוֹתְךָ.
 וְאַנּוּס עַתָּה וְאִיֻּץ עַתָּה – / וְאַתָּה לְעַד בְּנוֹמָתְךָ,
 15 וְעַד בּוֹא יוֹם חֲלִיפָתִי / בְּלִבִּי אֵשׁ פְּרִידָתְךָ!

מהו התפקיד של הים (בית 1) ושל האש (בית 15) בעיצוב הרגשות של המשורר כפי שהם באים לידי ביטוי בשיר כולו?
 הסבר והדגם את דבריך.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

מליצתי בדאגתי הדופה / שלמה אבן גבירול

מליצתי בדאגתי הדופה / ושמחתי באנחתי דחופה,
ואם אראה שחוק – יבכה לבבי / לחייתי שהיא מני קטופה.
”ידי, הלבן עשור וששה / ספד ובכות עלי יום האסיפה –
אשר היה להמשך בילדות / בלחי כחבצלת שזופה?”
שפטני לבבי מנעורי / ועל כן היתה נפשי כפופה,
ושם הבין והמוסר מנתו / ונפשי החרוצה שם קצופה.
”ומה בצע בהתקצף? אבל דם / וקוה, כי לכל מפה תרופה!
ומה יועיל בכות על המצוקים / ומה יועיל לדמעה הערופה?”
ומה אוחיל ועד כמה איחל – / והיום עוד ולא מלאה תקופה?
וטרם בוא צרי גלעד – וימות / אנוש נכאב אשר נפשו נגופה.

בשיר זה מבטא המשורר חוויה אישית של צער ומצוקה.

הסבר והדגם קביעה זו. בתשובתך כתוב על שלוש דרכי עיצוב שונות המסייעות לביטוי החוויה.

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

חי אהבה / טדרוס בן יהודה אבולעאפיה

חי אהבה, צפרים, עופו אלי אוהבים
ושאו שלום כואבים תוך בור כלוא יושבים,
בי תאמרו כי רעבים הם צמאים, אבל
לחם דמעות ודם לב אוכלים שואבים,
יושבים בבור מאפל שפל כנפל, ובין
פרעוש ויתוש וכנים לוחטים שוכבים.
חיות קטנות אשר לא נקראו עוד בשם
משתקשקין שם כמו חושקים בעת עוגבים,
ישרק זבוב לדבורה שם, ושון יחרק
עכבר, ויחדו עלי נפש וגוף אורבים.
הנוגשים צוירים אצים, והשוטרים
צו לבל יתנו לחם והעורבים.

הסבר את תפקידם של בעלי החיים בשיר. בסס את תשובתך על ארבע דוגמאות מן השיר.

שירת ביאליק

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לא זכיתי באור מן ההפקר / חיים נחמן ביאליק

לא זכיתי באור מן ההפקר,
אף לא־בא לי בִּירְשָׁה מאִבִּי,
כִּי מִסְלָעִי וְצוּרִי נִקְרָתִיו
וְחִצְבֹּתִיו מִלְבָּבִי.

נִיצוֹץ אֶחָד בְּצוּר לְבִי מִסְתַּתֵּר,
נִיצוֹץ קָטָן – אֵךְ כָּלוּ שְׁלִי הוּא,
לֹא שְׁאַלְתִּיו מֵאִישׁ, לֹא גִנְבְּתִיו –
כִּי מִמְּנִי וּבִי הוּא.

וְתַחַת פְּטִישׁ צְרוּתִי הַגְדֹּלוֹת
כִּי יִתְפָּצֵץ לְבָבִי, צוּר־עֶזִי,
זֶה הַנִּיצוֹץ עָף, נָתַז אֶל־עֵינִי,
וּמֵעֵינִי – לְחֶרוֹזִי.

וּמִחֶרוֹזִי יִתְמַלֵּט לְלִבְכֶּם,
וּבְאוֹר אֲשֶׁכֶם הִצְתִּיו, יִתְעַלֵּם,
וְאֲנֹכִי בְּחֻלְבִּי וּבְדָמִי
אֶת־הַבְּעֶרָה אֲשַׁלֵּם.

מה הם הרגשות הבאים לידי ביטוי בשיר, וכיצד הם נקשרים לתהליך היצירה? הסבר והדגם את דבריך.

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

ואם ישאל המלאך / חיים נחמן ביאליק

בני, נשמתך איה? -

"שוט בעולם, בקשנה, מלאכי!

יש בעולם כפר שאנו, מקף חומת יערים,

ולכפר רקיע תכלת, בלי מצרים רקיע,

ולרקיע התכלת בת יחידה באמצע:

עב יחידה, לבנה וקטנה.

ובצהרי יום מיץ בדד שחקשם ילד,

ילד עזוב לנפשו, רך ויחיד וחולם -

ואני הוא הילד, מלאכי.

פעם אחת התעלף כל העולם וישתק,

ושתי עיני הילד השמימה נמשכו,

ויראנה, היחידה, הזכה, הברורה,

ונפשו יצאה בראותו, כצאת יונה משובכה,

אל העב הנחמדה."

- ותמוג? -

"גם שמש יש בעולם, מלאכי!

את נשמת היצילה קרן פז רחמניה,

ועל כנפי הזר ימים רבים פאזה

כצפרת לבנה;

פעם רכה בבקר על גב קרן הזהב,

הלוח הזכה לבקש פנינת טל בין הדשאים,

ודמעה זכה ותמה אז על לחיי רעדה,

ותזעזע הקרן ונשמת צנחה -

ותשתקע בדמעה."

- ותיבש? -

"לא, כי נשרה על דף גמרא קדושה.

גמרא היתה לזקני שעירת גוילים ומעוכה,

ובכרסה - שתי שערות של זקנו הלבן,

חוטי ציציות פסולות של טליתו הקטנה

וסמנים של הרבה טפות חלב ושענה,

ובגמרא הזאת, במעי אותיות מתות

בדד פרפרה נשמתו."

- ותיחנק? -

"לא, פרפרה ותשורר, מלאכי!

באותיות המתות שירי חיים הקרו,

ובארון ספרי זקני מתי עולם נזדעזעו.

שונים היו השירים: על עב קטנה ובהירה,

עלי קרן הזהב ועלי דמעה מזהירה,

עלי ציציות פסולות ועלי טפות של שענה -

אך שיר אחד לא ידעה - שיר עלומים ואהבה.

ותכל לצאת, ותהמה, ולא מצאה תנחומין,

ותתעלף עד פלותה, ויהי צרלה עדמות.

פעם אחת פחדתי את גמירתי הבלה -

והנה פרחה מתוכה נשמתו.

ועדין היא טסה ומשוטטת בעולם,

משוטטת ותועה ואינה מוצאת תנחומין;

ובלילות הצנועים שבתחלת פליחךש,

בהתפלל העולם עלי פגימת הלבנה,

היא מתרפקה בכנפה עלי שער האהבה,

מתרפקת, דופקת ובוכיה בחשאי,

ומתפללה על האהבה."

בסיום השיר נאמר על נשמת המשורר כי היא "מתפללה על האהבה".

הסבר והדגם את הקשר בין סיום זה ובין ה"מסע" שהנשמה עוברת בשיר.

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

חוזה, לך ברח / חיים נחמן ביאליק
[עמוס ז', י"ב]

"לך ברח?" – לא יברח איש כמוני!
הלוך בלאט למדני בקרי,
גם דבר כן לא למדה לשוני
ויקנודם כבד יפל דברי.

ואם יכחי תם לריק – לא פשעי,
חטאתכם היא ושאו העון!
לא מצא תחתיו סדן פטישי,
קודמי בא בעץ וקבון.

אין דבר! אשלים עם גורלי:
את פלי אקשור לחגורתי,
ושכיר היום בלי שכר פעלי
אשובה לי בלאט כשבאתי.

אל נוי אשוב ואל עמקיו
ואכרת ברית עם שקמי יער;
ואתם – אתם מסוס ורקב
ומחר ישא כלכם סער.

בפתיחת השיר המשורר מצהיר "לא יברח איש כמוני" ובבית האחרון הוא אומר "אל נוי אשוב ואל עמקיו".
הסבר על פי דברים אלה את התהליך שעבר המשורר.

ענה על אחת מן השאלות 19-26.

שירת רחל

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

רק על עצמי / רחל

רק על עצמי לספר ידעתי.
צור עולמי כעולם נמלה,
גם משאי עמסתי כמוה,
רב וכבד מכתפי הדלה.

גם את דרכי – כדרכה אל צמרת –
דרך מכאוב ודרך עמל,
יד ענקים זדונה ובוטחת,
יד מתבדחת שמה לאל.

כל ארחותי הלזי והדמיע
פחד טמיר מיד ענקים.
למה קראתם לי, חופי הפלא?
למה כזבתם, אורות רחוקים?

הדימוי העצמי של המשוררת מעוצב בשיר באמצעות ההשוואה שהיא עושה בינה ובין נמלה. הסבר והדגם קביעה זו.
לדעתך, האם השוואה זו באה לידי ביטוי גם בסיום השיר? נמק והדגם את דבריך.

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

פְּגִישָׁה, חֲצִי פְּגִישָׁה / רחל

פְּגִישָׁה, חֲצִי פְּגִישָׁה, מִבֶּט אֶחָד מְהִיר,
קִטְעֵי נִיבִים סְתוּמִים – זֶה דִּי...
וְשׁוֹב הַצִּיף הַכֵּל, וְשׁוֹב הַכֵּל הַסְעִיר
מִשְׁבֵּר הָאֶשֶׁר וְהַדִּי.

אֶף סֶכֶר שִׁכְחָה – בְּנִיתִי לִי מִגֹּן –
הִנֵּה הִיא כְּלֹא הִיא.
וְעַל בְּרָכִי אֶכְרַע עַל שְׁפַת אֶגֶם סוּאֵן
לְשִׁתּוֹת מְמֻנּוֹ לְרוּיָה!

תאר את הרגשות הסותרים של המשוררת הבאים לידי ביטוי בשיר, והסבר כיצד הם מעוצבים בו.

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

מִיכָל / רחל

וּתְאַהֵב מִיכָל בֵּת שְׂאוֹל אֶת דָּוִד... וּתְבֹז לוֹ בְּלִבָּהּ
(שמואל א', י"ח, כ'; שמואל ב', ו', ט"ז)

מִיכָל, אַחוֹת רְחוּקָה! לֹא נִתֵּק חוּט הַדּוֹרוֹת,
לֹא שָׁלְטוּ בְּכַרְמֶךָ הַנוֹגֶה חֲרָלֵי הַזָּמָן,
עַל כְּתָנֶת מְשִׁיךְ לֹא דָהוּ פֶסֶי אֲרָגְמָן
וְצִלְצוֹל אֶצְעָדוֹת זֶהְבֶּךָ עוֹד הָאֵזֶן תִּקְלֹט.

לֹא אַחַת רְאִיתִיךָ נִצְבֶּת לִיד הָאֶשְׁנָב,
בְּעֵינֶיךָ הִיפָּה מְהוֹלִים גֶּאֱוָה וְרֶךְ;
מִיכָל, אַחוֹת רְחוּקָה, אֲנִי עֲצוּבָה כְּמוֹךָ,
כְּמוֹךָ נְדוֹנוֹתִי לְבוֹז לְאֶשֶׁר אֵהָב.

כיצד אחוות נשים באה לידי ביטוי בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

22. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

בַּאֲחַד גִּלְגּוּלִי / רחל

הֶהְיִיתִי חַיָּה בֵּין חַיּוֹת הַשָּׂדֶה
בְּיָמִים רְחוּקִים, בַּאֲחַד גִּלְגּוּלִי?
וַיֵּאָז לִי קִרְבַּת הָאָחוֹת לְחִי
וַאֲיֵמַת הָאָדָם הָרוּדָה?

אֶפְרַת הַנוֹצָה וְחֶסֶרֶת הַמָּגֵן
גִּלְגָּלָה-פְּרָפְרָה בִּי נִשְׁמַת צָפוֹר?
מְנַגֶּנֶה עֲגֻמוּמִית, אֶהֱבֵת הַדָּרוֹר –
הֵן מְמָנָה, מְמָנָה שְׂתִיָּהּ.

וְאוּלִי בְּגִלְגּוֹל הָרְחוּק־קָדוֹם
הֵיִיתִי גְבַעַל־עֹשִׁבִים יִרְקָרֵק?
וְלָכֵן בְּאִמִּי־אֲדָמָה אֲדַבֵּק,
וּמְנוּחִי בְּחִיקָה הַשְּׁחוּם.

כיצד הגלגולים השונים המוזכרים בשיר בונים את הדמות של המשוררת? הסבר והדגם את דבריך.

שירת אורי צבי גרינברג

23. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

שִׁיר אָמִי וְהַנַּחֵל / אורי צבי גרינברג

וְאוֹלִי אֶל הַנַּחֵל הֵהוּא מִימֵי הַנְּעוּרוֹת
הַשּׁוֹטֵף פִּי סִדְנֹו שֶׁל הָעֵץ הַכָּרוֹת
הַמְּלַחֵף אֶת גְּדָרוֹת הַזָּרְדִּים הַחוּמִּים
שֶׁל גְּנֵי הַפְּרוֹת שָׁם, תְּבוֹא הַנְּעֶרָה
אֲדָמַת הַשָּׁעַר, הִיא אָמִי... דְּמָדוּמִים.
וְתִפְשֹׁט בְּגִדֶיהָ וּבְכִתְנֹת מְשִׁיָּה
תֵּרֵד שָׁם בַּנַּחֵל, אֲרָאָנָה שׁוֹחָה:
אֱלֹהִית הִיא בְּמִים נְאוּהָ בְּכַחַה!
דוּמִיָּה וְנִיחוּחַ פְּרוֹת מְסָבִיב.
וְאִנִּי עוֹד אֵינִי בִּיקוּם וְאָבִי
עוֹדוֹ עֲלֵם בְּנוֹף בֵּית אָמוֹ וְאָבִיו.

וְהִנֵּה הִיא עוֹלָה מִן הַנַּחֵל... אָמִי:
הַנְּעֶרָה הַבָּרָה אֲדָמַת הַשָּׁעַר
בְּלִבָּנֶת הַבְּתוּלִים בְּכִתְנֹת מְשִׁיָּה
וְאִין הִיא רוֹאָה אֶת בְּנֵה הַמְּבֹגֵר
הָעוֹמֵד וְרוֹאָה אֶת אָמוֹ בְּעוֹלָם
וְנֶעֱרָה הִיא בְּטָרֶם-עֵת-אֵם, בְּאִשְׁיָה
נוֹגֶה רֹאשָׁה בְּעֶרֶב יוֹם אֶל גְּדָרוֹת
הַזָּרְדִּים הַחוּמִּים
שֶׁל גְּנֵי הַפְּרוֹת,
שְׁנוּסָפָה עַל מִתְקֵם מִתִּיקוֹת דְּמָדוּמִים..

הֵה הַכְּסִיף זֶה הָרֹאשׁ וְהַשֶּׁלֶג זֶה הָרֹאשׁ
עַדִּי שְׁנוּכָפֶשׂ בְּדָמוֹ בְּעֶפֶר
שְׁנִשְׁפָּף בִּידֵי גוֹי גְּרָמָנִי בְּאֶכְזָר.
וְהִבֵּן לֹא שָׁלֵם וְאֶת הַבּוֹר לֹא חָפַר.

כיצד תיאורי הטבע והסביבה בשיר מעצבים את דמות האם?

הסבר והדגם את דבריך.

24. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שיר נס השיר / אורי צבי גרינברג

כל שיר אִמְתִּי – הוא נִס:
הוא פְּתִיחַת הַשֵּׁעַר וְהַפְּשָׁלַת הַוִּילּוֹן:
מְשִׁיב רֵיחוֹת הַנִּיחוּחַ מִן הַשָּׂדֶה הָאֲבוֹד:
מֵאֲבִי הַנַּחַל וּמִנְפֹּשׁ הַבָּאָר וְהַקִּילּוֹן:
לְשֵׁם עֲפֹת צִפְרִים בְּעֵינִים סְגוּרוֹת:
כָּנָף לְמִטָּה וְכָנָף לְרוֹם –

הַיְלָדוֹת הֵיא מַעְבֵּר מָזָה שֶׁל הַתְּהוֹם:
הַשָּׁמֶשׁ עוֹלָה שָׁם כָּלֵב הַלְבָבוֹת הַקּוֹרְנִים
בְּשֶׁאֶגַת כְּסוּפָם לְמַעְלָה מִן חֲלוֹם.

אֲנִי מְמַשֵּׁשׁ אֶת הָעֲנָפִים וְגִזְעֵי הָעֵצִים הַחֲמִים
אֶת הָרְגָלִים הַדְּקוֹת שֶׁל אֵילוֹת הַשָּׂדֶה
וְאֶת גּוֹפָן,
וְאַחֲרֵי צִפּוֹר מְדַדָּה שָׁם גַּם אֲנִי מְדַדָּה.

הָאֵם אֵינָנָה, לֹא אֵדַע מְקוֹם עֲפָרָה
אֵן טְבוּעָה הִיא בְּמַהוּתִי בְּכֶסֶף שִׁיבְתָּה וְתַמַּת הַנְּעִרָה.
וְשִׁיר הָעֶרֶשׁ עַל גְּדֵי הָזָהָב
שֶׁנִּסְעָ לְסִחּוֹר מְגִדִּים
צִימוּקִים וּשְׁקִדִּים וּוְרָדִים
הוֹמָה בַּלֵּב כְּכַנְרֵת־נְגוּנָיו שֶׁל הָאֵב.
אֲנִי אוֹהֵב הַמֵּאֲכָלִים וְהַבְּשָׁמִים שֶׁהוּא אֹהֵב
וְכוֹאֵב כְּאֵב גְּלוּת הַשְּׂכִינָה אֲשֶׁר הוּא כְּאֵב.

א. בחר בשלוש מן התמונות שבשיר, והסבר כיצד הגעגועים של המשורר באים לידי ביטוי בתמונות האלה.

(10 נקודות)

ב. הסבר והדגם כיצד התמונות שכתבת עליהן בסעיף א מתקשרות לשם השיר. (7 נקודות)

25. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אליהו הנביא / אורי צבי גרינברג

...שְׁשָׁה מִלְיוֹנִים כּוֹסוֹת אֱלִיהוּ בְּדָם תַּחַת יָיִן.
שְׁשָׁה מִלְיוֹנִים בְּגִיחָרֶיךָ, כִּי הִנֵּם בְּמַתִּים.

לא יבוא אליהו לִפְקֹד נְוִיָּהֶם,
שֶׁם יוֹשְׁבִים הַמְרָצָחִים;
וַיָּדוּ לא תִּגַע בְּכַפּוֹת הַמְּנוֹעוּל.

לא יבוא אליהו לְטַעַם מְכוֹסוֹת
בְּהֵן דָּם תַּחַת יִי"ש לְסְעוּדַת הַגּוֹיִים.

יֶרֶחַ שֶׁל פֶּסַח וּשְׂדֵה כּוֹכָבִים...
דּוּמְיָה, דּוּמְיָה – –

אֶפְלוּ בַחֲלוּם לֹא אֶקְלַע אֱלִיהוּ!
צְרִיךְ לַעֲבֹר יָם אֶפְלוּ בַחֲלוּם – –

הוא נִשְׁאָר על קְבֵרוֹת־יְהוּדִי־בְּכֶאֱבָם:
הֵם אֲהַבּוּהוּ וְהוא אֲהָבָם.

הֵם הָיוּ סִבְלָנִים וְרָצוּ לְחַכּוֹת לוֹ,
אֲבָל הַגּוֹיִים לא נִתְּנוּ לְחַכּוֹת.

הוא נִשְׁאָר על קְבֵרָם: הִיְהוּדִי הִיְחִיד
לְבִלְתִּי מִרְמָה... כְּאֻמְרַת הַגּוֹיִים,
כִּי אֵינָנו גּוֹף חַי מִבְּשָׂר וּמִדָּם.

שֶׁם יֵשֵׁב לוֹ בְּדָד, שֶׁם יֵשֵׁב לוֹ יָדָם
יוֹמָם וְלַיִל בְּאֶבְלוֹ סְחוּר סְחוּר,
חֶרֶף וְקִיץ, גֶּשֶׁם וּכְפֹר.

לא יִקְצֹף עָלָיו גּוֹי, לא יִנְבַּח עָלָיו כָּלָב,
כִּי אֵינָנו גּוֹף חַי מִבְּשָׂר וּמִדָּם.

הוא רוֹחֲנוּ בְלִבָּד, הוא הִדְוִי לֹלֵא דָמוֹת,
תַּחְתּוֹ גּוֹלְלִים: מְרַחֲקִים מְרַחֲקִים
וּזְעָמִים חֲנוּקִים:

כִּי לֹלֵא תִנְחוּמִים
כִּי לֹלֵא שְׁלוּמִים – –

כיצד הדמות של אליהו הנביא מסייעת לעצב את אימת השואה בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

26. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

תַּפְלָה אַחֲרוֹנָה / אורי צבי גרינברג

הִרְפִּינֵנוּ, אִם רְצוֹנָה בְּכָהּ, כְּאִשֶּׁר תִּכְף אֵילָנוֹת
בְּכַבֵּד הַבְּרָכָה הַמְתוּקָה מִתְמוּז עַד תִּשְׁרִי,
כִּי גַם אָנוּ עֲצִידָה עִם יְבוֹל הַיְּגוֹנִים הַכְּבֵּד;
אֲךְ אֵל נָא תַעֲקֹרְנוּ מִשְׁרָשׁ זֶה הָאֲדָמָה,
כִּי בְּחַרְנוּ לִהְיוֹת בָּהּ כְּמוֹ שִׁשְׁתִּילֹת אוֹתָנוּ
בְּעֵגוֹל הַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת.

אִם גָּזַר הוּא מִפִּיךָ: בֵּל יִגַּע מִצְחָנוּ בַּגְּבָהוֹת
וְלֹא נַעֲפִיל עַל שְׁלֵבִים בְּסֶלֶם הַזָּהָב בְּחִזּוֹן –
תִּינְנוּ וְנִכְרָה בְּרִית עִם אֲדָמְתְּךָ הַחֲדָה
בְּעֵמֶק הָאָדָם הַיָּפָה,
וּבְלוֹחַ חַיֵּינוּ מִחַה שְׁלוֹשׁ אוֹתִיּוֹת: מוֹת.

כיצד התשוקה של האדם לחיות לנצח מעוצבת בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

בהצלחה!